

Wandeling langs de vennen van de Kalmthoutse heide.

De Kalmthoutse heide is een reservaat (1200 ha) van het Vlaamse Gewest en het is er bijgevolg verboden om dieren te vangen of planten te plukken. Er zijn natuurwachters die een oogje in het zeil houden. Er is zowel natte als droge heide en een variëteit aan vennen met een rijke libellenfauna.

Bij het Natuureducatief centrum 'De Vroente' aan de Putsesteenweg in Kalmthout (richting Heide) is een ruime parking en een café-restaurant. Hier is de start. Aan de overkant van de steenweg staat al direct bij het begin van het wandelpad een infobord met kaart.

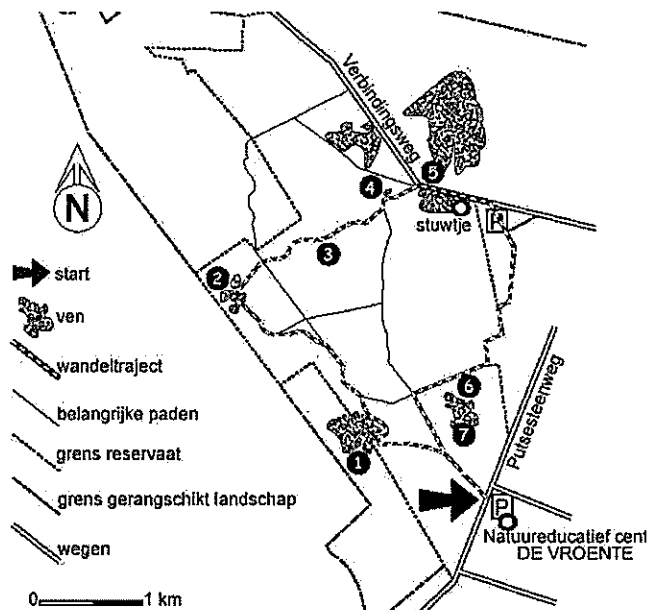
We gaan eerst de Putse Moer (1) onderzoeken. Let wel, dit zuidelijke deel van de populaire Kalmthoutse heide kan zeer druk zijn, vooral in het weekend, maar het is een goed ven met aan één zijde veel veenmossen. Ik vond hier ooit al eens een zwervende heidelibel en een tengere pantserjuffer. Naar de zeer grote populaties van watersnuffel, viervlek en gewone pantserjuffer hoef je niet te zoeken, ze vliegen je soms letterlijk om de oren. Vroeg in het seizoen tref je hier ook de maanwaterjuffer in klein aantal en de venwitsnuitlibel. Later worden ze afgelost door gewone oeverlibel, grote keizerlibel, paardenbijter en soms een blauwe of een bruine glazenmaker.

Langs het Paalbergpad bereik je daarna de Kriekelarenvennen (2) die rakelings langs de Nederlandse grens liggen. Hier bevindt zich een populatie van de Noordse witsnuitlibel die in België zeer zeldzaam is. De venwitsnuitlibel is dan weer in Nederland zeldzamer. Er is een grote populatie in Kalmthout, ook bij het Kriekelarenven zitten er heel wat. Een mooie gelegenheid om in mei de verschillen tussen de noordse en de venwitsnuit eens op een rijtje te zetten. Bij Kriekelaren vind je ook vuurjuffers en houtpantserjuffers op de schaarse plaatsen waar takken boven het water hangen.

We ploegen verder door de zanderige, droge Kambuusduinen (3). Hier jagen grote aantallen bruinrode, steenrode, bloedrode en zwarte heidelibellen in de nazomer. Bij de vochtige depressies met dopheide zitten ook dikwijls geelvlekheidelibellen. In de buurt van het veenmosrijke en zeer kleine Muggenpisven (4) vliegen viervlek en de andere gewone heidesoorten, maar opmerkelijk zijn hier de populaties venwitsnuitlibel, venglazenmaker en vooral koraaljuffer. De grote keizerin komt hier eitjes afzetten. Verderop komen we bij de geasfalteerde Verbindingsweg (5). Hier rechts houden. Rechts ligt een groot, ondiep ven dat gevoed wordt door water uit een kanaaltje. Bij het stuwteje aan het einde van dat ven vliegt smaragdlibel tussen de weer zeer talrijke viervlekken. Ik vond hier al eens exemplaarjes van de praenubila-variëteit met prachtige vleugels. Alle algemene heidesoorten en venglazenmaker zitten hier ook.

Even verder de Verbindingsweg volgen en dan de zanderige parking kruisen om via de brandtoren (immens panorama!) (6) en het soms uitdrogende Van Ganzenvan (7) naar het vertrekpunt terug te keren.

Luc Meuris

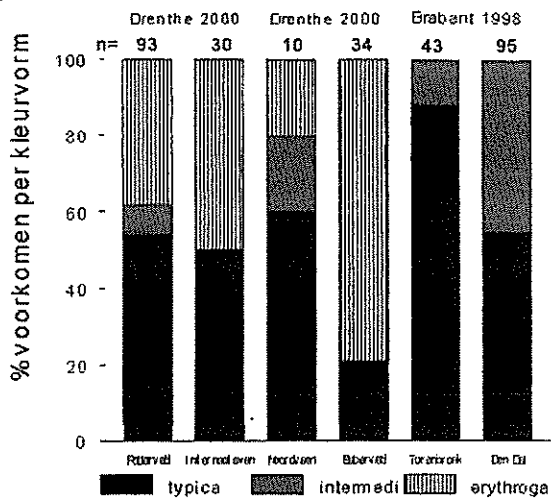

PS. Nog leuk om te melden is dat er half mei een mannetje gevlekte witsnuitlibel is gezien nabij de Verbindingsweg op de Kalmthoutse heide.

Regionale verschillen in het voorkomen van kleurvormen bij koraaljuffers in Nederland?

Bij vrouwen van de koraaljuffer (*Ceragrion tenellum*) komen verschillende kleurvormen voor. Hoewel de verspreiding van de koraaljuffer in Nederland goed bekend is en veel waarnemers goed op de hoogte zijn van bestaan de kleurvormen, is er vrijwel niets bekend over het voorkomen van de vormen in Nederland. Zo geven Geijskes & Van Tol (1983) alleen aan dat *typica* in Nederland het meeste voorkomt en *melanogastrum* zeer zeldzaam is. In dit stukje wil ik een kort verslag geven van waarnemingen verzameld in Drenthe (2000) en mensen oproepen waarnemingen van kleurvormen bij koraaljuffers door te geven.

Op 5 augustus 2000 bezocht ik met enkele vrienden (Vincent Kalkman, K.-D. Dijkstra, Pim Edelaar, Derk van der Velden, Ellis Grootveld, Anke Wouters en Anne Rutten) een viertal vennen in Drenthe (Rolderven AC 242.1-552.5, Internaatven AC 244.3-551.5, Noordveen AC 244.8-551.2, Balloërveld AC 239.7-559.7). Het doel was om te bepalen of het relatieve voorkomen van de kleurvormen samenhangt met de populatiegrootte/dichtheid (waar hier verder niet op ingegaan wordt, omdat de steekproeven nog erg klein zijn). Op iedere plek liepen we daarom een aantal transekten om de dichtheid (# individuen per meter) te bepalen en vervolgens vingen we zoveel mogelijk dieren. We noteerden de sexe en kleurvorm (zowel voor losse dieren als tandems). De gevangen dieren werden gemerkt met een watervaste stift (om dubbeltelling te voorkomen) en vervolgens losgelaten. Voor beschrijvingen van de kleurvormen (*erythrogastrum*, *intermedium*, *typica* en *melanogastrum*) zie Bos & Wasscher (1997) of Dingemanse (2000a,b).

Figuur 1: Procentueel voorkomen van de drie kleurvormen in Drenthe en Brabant.

We zagen alle kleurvormen, met uitzondering van *melanogastrum* (maar ja, die schijnt ook zeer zeldzaam te zijn). In figuur 1 is te zien dat we in op de vennen in Drenthe overheersend *typica* en *erythrogastrum* aantreffen, terwijl intermedium veel minder talrijk voorkwam. In 1998 bezocht ik met leden van de NJN twee vennen in de Kempen (het Torenbroek coördinaten 139.7-370.4 en een ven bij Den Die Lambert coördinaten 207-214; zie Dingemane 2000a). Hier troffen we uitsluitend *typica* en *intermedium* aan (laatste twee kolommen in figuur 1). Hoewel tijdens het NJN-kamp in de Kempen op een ander ven toch vier vrouwen *erythrogastrum* werden waargenomen (pers. obs.), zouden deze waarnemingen kunnen wijzen op regionale verschillen in het voorkomen van de kleurvormen in Nederland.

Ik wil geïnteresseerden graag oproepen waarnemingen van vrouwelijke kleurvormen bij koraaljuffers aan mij door te geven. Welke kleurvormen komen voor in Gelderland en Overijssel? Wie heeft goed gedocumenteerde waarnemingen van de kleurvorm *melanogastrum* in Nederland? Veel plezier in het libellenseizoen 2001 en kijk eens wat beter naar koraaljuffers!

Niels Dingemane
Julianastraat 9a
1791 AK Den Burg
tel: 0222-321651

e-mail: dingemane@cto.nioo.knaw.nl

Literatuur

Dingemane, N.J., 2000a. Kleurpolymorfisme bij vrouwen van de Koraaljuffer (*Ceragrion tenellum*). *Brachytron* 4(1): 18-24.
Dingemane, N.J., 2000b. Oproep: kijk eens naar kleurvormen bij koraaljuffers. *NVL-Nieuwsbrief* 4(2): 4.
Geijskes, D.C. & J. van Tol, 1983. *De Libellen van Nederland*. KNNV, Hooghoud. 368 pp.

Voorstel voor enkele aanvullende Nederlandstalige namen voor Z-Europese libellen

Momenteel wordt er gewerkt aan een vertaling van de *Der Kosmos Libellenführer* van Gerhard Jurzitza naar het Nederlands. Omdat enkele soorten die daar met een foto instaan nog geen Nederlandse namen hebben doen wij in dit stukje een voorstel hiervoor. Wil je meebepalen hoe deze soorten gaan heten kies dan jouw favoriete Nederlandstalige naam voor deze drie Zuid-Europese libellensoorten. Het gaat om de volgende drie soorten.

Wetenschappelijke naam

Ischnura genei

Paragomphus genei

Orthetrum nitidinerve

Keuze mogelijkheid

1. Eiland grasjuffer
2. Tyrrhenis grasjuffer
3. Sardijnse grasjuffer
4. Zandkleurige rombout
5. Zandrombout
6. Grauwe rombout
7. Geelvlekrombout
8. Glansnerfoeverlibel
9. Geelader oeverlibel
10. Goudader oeverlibel

Verklaringen voor deze soortnamen:

1. de soort komt alleen op de eilanden Corsica, Sardinië en Sicilië in de Middellandse Zee voor
2. Tyrrhenis is het gebied dat ligt tussen Zuid-Frankrijk, Oost-Spanje, Italië en Noord-Afrika waartoe de soort beperkt is
3. Sardinië is één van de eilanden waar de soort voorkomt
4. tot en met 8. keuze voor de kleur licht zandkleurige tot grauwe tint of de gele vlekken van de soort.
9. een vertaling van de soortnaam: nitidus = glanzend; vandaar de oeverlibel met de glanzende nerven
10. en 11. in de vleugel is een geelgekleurde ader aanwezig

Mocht de stemming geen definitief uitsluitsel geven of als er geen inzendingen komen dan zal een groep van tamelijk wijze lieden (bijvoorbeeld Frank Bos, Geert De Knijf, K.-D. Dijkstra, Robert Ketelaar, Weia Reinboud en Marcel Wasscher) bepalen welke naam de soort zal krijgen.

Stuur een briefkaart of e-mail naar:

Marcel Wasscher, Frank Bos en Robert Ketelaar
pla Minstraat 15 bis
3582 CA Utrecht, tel 030 – 2517882
m.wasscher@broekhuis.nl

Literatuur:

Bos, Frank, 2000. Mogelijke Nederlandse namen voor Zuid- en Oosteuropese libellen. Inclusief Rhodos en de Canarische eilanden. *NVL-Nieuwsbrief* 4(2): 13.
Knijf, G. De, 1996. *De Nederlandse namen voor de libellen van Europa*. *Gomphus* 12 (3):90-95.